

PIERĀDĪŠANAS PIENĀKUMS: PIERĀDĪŠANAS STANDARTA PROCESUĀLĀ IZPRATNE

*Dr. iur. Tatjana Jurkeviča,
Baltijas Starptautiskās akadēmijas docente,
zvērināta advokāte, Latvija*

Mg. iur. Kaspars Šmits, Latvija

Pētījuma tēmas problemātika un aktualitāte ir saistīta ar to, ka ikvienā tiesvedības procesā vai procesuālajā virzienā – civilprocesā, administratīvajā procesā, administratīvo pārkāpumu procesā un kriminālprocesā, tā dalībnieki saskaras ar pierādījumiem un pierādīšanu, pierādīšanas pienākumu, pierādījumu pietiekamību un citiem jautājumiem, kas ir specifiski tieši katrā minēto procesuālo tiesību jomā. Šajā rakstā tiks aplūkots pierādīšanas pienākums pierādīšanas standarta kontekstā katrā no minētajiem procesiem, vai precīzāk, pierādīšanas pienākuma robežas katrā no tiem. Pierādīšanas pienākuma neviennozīmīga izpratne ir ne tikai teorētiska, bet arī praktiska problēma, it īpaši tiesu praksē. Temata aktualitāte pamatojama ar tiesu praksē pretrunīgu pierādīšanas standarta izpratni, proti, par brīdi, ar kuru kāds fakts uzskatāms par pierādītu vai nepierādītu. Raksta mērķis ir izpētīt pierādīšanas pienākuma tiesisko regulējumu civilprocesa, administratīvā procesa, administratīvo pārkāpumu un kriminālprocesa tiesību ietvaros un noskaidrot pierādīšanas pienākuma standartu katrā no tiem.

Tiesību doktrīnā, it īpaši ārvalstu, tiek nodalīti dažādi pierādīšanas standarti, vai precīzāk, pierādīšanas pienākuma robežas. Piemēram, tiek norādīti tādi pierādīšanas standarti kā saprātīgas aizdomas (angļu val. *reasonable suspicion*), iespējams pamats (angļu val. *probable cause*), pierādījumu pārsvars (angļu val. *preponderance of evidence*), skaidri un pārliecinoši pierādījumi (angļu val. *clear and convincing evidence*), pāri saprātīgām šaubām (angļu val. *beyond a reasonable doubt*)¹. Latvijas tiesību doktrīnā un procesuālajās tiesībās iepriekšminētie pierādīšanas standarti arī ir pazīstami ar kādu no iepriekšminētajiem vai

nedaudz atšķirīgiem nosaukumiem. No minētajiem pierādīšanas standartiem par zemāko pieņemts uzskatīt saprātīgu aizdomu standartu, bet par augstāko – pāri saprātīgām šaubām.

Civilprocesa tiesībās saskaņā ar tajās realizējamo sacīkstes principu pierādīšanas pienākums vispārīgi uzlikts vienādā apjomā (līdztiesīgi) katrai pusei un citiem lietas dalībniekiem. Minēto var raksturot ar dievietes Temīdas svariem un romiešu tiesību principu: “*Da mihi facta, dabo tibi jus*”, kas tulkojumā no latīņu valodas nozīmē: “Dod man faktus, došu tev tiesības”². Pierādīšanas pienākuma nostiprināšana saskatāma jau Civilprocesa likuma³ 92. pantā, kas definē pierādījumu jēdzienu un paredz, ka pierādījumi ir ziņas, uz kuru pamata tiesa nosaka tādu faktu esamību vai neesamību, kuriem ir nozīme lietas izspriešanā. Bet tiešā veidā pierādījumu nasta (latīņu val. *onus probandi*) juridiski ir nostiprināta Civilprocesa likuma 93. panta pirmajā daļā, nosakot, ka katrai pusei jāpierāda tie fakti, uz kuriem tā pamato savus prasījumus vai iebildumus. Prasītājam jāpierāda savu prasījumu pamatotība. Atbildētājam jāpierāda savu iebildumu pamatotība. Šī panta otrajā daļā noteikts, ka pierādījumus iesniedz puses un citi lietas dalībnieki. Ja pusēm vai citiem lietas dalībniekiem nav iespējams iesniegt pierādījumus, pēc viņu motivēta lūguma tos izprasa tiesa.

Citētajās tiesību normās pirmšķietami īsi un konkrēti aprakstīts, kas ir pierādījumi un kam ir uzlikts pierādīšanas pienākums. Tomēr Civilprocesa likums nesatur vadlīnijas saskaņā ar kurām puses un citi lietas dalībnieki varētu vismaz aptuveni secināt, kurā brīdī viņu savāktie vai tiesai iesniegtie pierādījumi uzskatāmi par pietiekamiem un apstiprina to, ko viņi apgalvo.

Sistēmiski iztulkojot Civilprocesa likumā ietverto regulējumu, secināms, ka visdrīzāk šis brīdis saistāms ar tiesneša iekšējās pārliecības rašanas brīdi. Pierādīt – nozīmē pārliecināt tiesu par kāda norādīta fakta patiesumu⁴. Minētais it īpaši šķiet būtisks gadījumos, kad prasības tiesvedībā gan prasītājs, gan atbildētājs ir iesnieguši attiecināmus, pieļaujamus un pirmšķietami ticamus pierādījumus, kas pierāda viņu apgalvoto, vienlaicīgi atspēkojot otras puses pierādījumus. Iepriekšminētais nenoliedzami saistīts ar pierādījumu pietiekamību un pierādījumu pareizu novērtēšanu (īpaši nosakot lietā esošo pierādījumu ticamību, kā arī pietiekamību), ko veic tiesa. Saskaņā ar Civilprocesa likuma 97. panta pirmo daļu tiesa novērtē pierādījumus pēc savas iekšējās pārliecības, kas pamatota ar tiesas sēdē vispusīgi, pilnīgi un objektīvi pārbaudītiem pierādījumiem, vadoties no tiesiskās apziņas, kas balstīta uz loģikas likumiem, zinātnes atziņām un dzīvīgo gūtiem novērojumiem. 97. panta otrajā daļā noteikts, ka nekādiem pierādījumiem nav iepriekš noteikta spēka, kas saistītu tiesu. Civilprocesa likuma 97. panta trešā daļa paredz, ka tiesai spriedumā jānorāda, kādēļ tā vienam pierādījumam devusi priekšroku salīdzinājumā ar citu pierādījumu un atzinusi vienus faktus par pierādītiem, bet citus – par nepierādītiem.

Tiesīzbzinātniece Daina Ose, atsaucoties uz profesora Vladimira Bukovska teikto, pamatoti norāda, ka process ir divu pušu cīņa, kurā uzvar tas, kas tiesas priekšā pierāda savu taisnību ar iesniegto pierādījumu palīdzību. Tātad taisnība būs tai pusei, kuras pierādījumi būs ticamāki un argumenti pārliecinošāki⁵. Attiecībā uz faktiskajām prezumpcijām tiesīzbzinātniece norāda, ka prezumpcijas ticamība pastāv līdz pat tam brīdim, kad civiltiesiskā strīda puse iesniedz pierādījumus par pretējo. Saistībā ar legālajām prezumpcijām tiesīzbzinātniece secina, ka materiālajās normās ietvertās likumiskās prezumpcijas tiek pārsūdzētas (iesniedzot prasību tiesā), apstrīdot pieņēmumu un pierādot pretējo ar pierādījumiem par attiecīgo faktu esamību vai neesamību, bet civilprocesuālās prezumpcijas tiek aizstātas ar pretēja pieņēmuma prezumpciju (apgriezto prezumpciju), kura ir spēkā līdz netiek atspēkota ar pierādījumiem par pretējo. Ārvalstu tiesību doktrīnā līdzīgi iepriekšminētajam norādīts, ka civillietā pusei, kurai ir pierādīšanas pienākums, jāpierāda, ka faktu esamība vai neesamība ir vairāk iespējama⁶. No tā var secināt, ka arī tiesas pārliecības (kā arī pārliecināšanas) pakāpe var būt atšķirīga dažādām lietu kategorijām.

Citi tiesīzbzinātnieki, pētot pierādījumu novērtēšanu Civilprocesa likuma 97. panta kontekstā, norāda, ka prasība attiecībā uz pierādījumu izvērtēšanu pilnā apmērā paredz nepieciešamību izmantot un izpētīt pierādījumus tādā mērā, kāds ir pietiekams patiesu secinājumu izdarīšanai, kad nerodas šaubas par nolēmuma pamatojumu⁷. Kā jebkura cita procesuālā institūta, arī pierādīšanas tiesību mērķis ir nodrošināt, ka tiesa pieņem pēc būtības pareizu nolēmumu⁸.

No iepriekšminētā secināms, ka saskaņā ar Civilprocesa likuma regulējumu un tiesību zinātnē paustajām atziņām, civilprocesuālajās tiesībās vispārīgais pierādīšanas standarts ir sasniegts brīdī, kad tiesa kādu faktu atzinusi par vairāk pierādītu nekā nepierādītu, atspēkotu vai pretēji prezumētu. Citiem vārdiem, vispārīgi civilprocesa tiesībās nepieciešams pierādījumu pārsvars (angļu val. *preponderance of evidence*) pār pretējās puses vai pretēji ieinteresēta cita lietas dalībnieka iesniegtajiem pierādījumiem, bet, ja tādu nav, nepieciešami skaidri un pārliecinoši pierādījumi (angļu val. *clear and convincing evidence*), lai tiesa varētu noteikt kādu faktu esamību vai neesamību, kam ir nozīme lietas izspriešanā. Jānorāda, ka civilprocesuālajās tiesībās nereti sastopams citāds pierādīšanas pienākuma sadalījums – pierādīšanas pienākums pilnībā uzlikts vienai pusei (piemēram, Darba likuma 125. pants), apgrieztais pierādīšanas pienākums (piemēram, Komerclikuma 169. panta trešā un ceturtnā daļa), pierādījumi uzskatāmi par pietiekamiem, konstatējot iespējamo pamatu (angļu val. *probable cause*) jeb pirmšķietamību (piemēram, Civilprocesa likuma 250.⁵⁷ pants), u.c. Tomēr arī šajos gadījumos, ja vien lietas izlemšana nav objektīvi steidzama (piemēram, lietās par pagaidu aizsardzību pret vardarbību), visbiežāk nepieciešami skaidri, ticami, pārbaudāmi, kā arī pārliecinoši pierādījumi.

Administratīvā procesa tiesībās, atšķirībā no civilprocesuālajām tiesībām, pierādīšanas pienākums pamatā uzlikts iestādei, kas balstās uz objektīvās izmeklēšanas principu. Administratīvā procesa likumā⁹ objektīvās izmeklēšanas princips atspoguļots 103. panta otrajā daļā, 107. panta ceturtnajā daļā, kā arī 150. panta ceturtnajā daļā. No minētajām tiesību normām izriet, ka objektīvās izmeklēšanas princips paredz tiesas pienākumu lietas ietvaros noskaidrot objektīvo patiesību un nodrošināt pierādījumu pietiekamību neatkarīgi no tā, vai procesa dalībnieki ir vai nav tiesu informējuši par visiem lietas pareizai izspriešanai būtiskiem apstākļiem, un ir vai nav sagādājuši pietiekami daudz pierādījumus¹⁰.

Saskaņā ar Administratīvā procesa likuma 150. panta pirmo daļu, iestādei jāpierāda tie apstākļi, uz kuriem tā atsaucas kā uz savu iebildumu pamatojumu. Administratīvā procesa likuma 149. pantā noteikts, ka pierādījumi administratīvajā lietā ir ziņas par faktiem, uz kuriem pamato ti administratīvā procesa dalībnieku prasījumi un iebildumi, kā arī ziņas par citiem faktiem, kuriem ir nozīme lietas izspriešanā. Administratīvā procesa tiesībās, atšķirībā no civilprocesa tiesībām, vadošais ir objektīvās izmeklēšanas, jeb inkvizīcijas princips¹¹. Objektīvā izmeklēšana tiesību zinātnē vienā no savām pamatdimensijām tiek raksturota šādi: ja reiz lieta ir nonākusi tiesā, tad neatkarīgi no lietas dalībniekiem tiesa var pārbaudīt arī valsts pārvaldes darbības tiesiskumu. Tādēļ atšķirībā no civilprocesa, ja tiesas process ir sākts, tad tiesai ir uzlikta atbildība par to, lai tiktu savākti visi nepieciešamie pierādījumi un lietā tiktu pieņemts pareizais lēmums¹². Šī principa nozīme pierādīšanas standarta noteikšanā ir būtiska, jo arī tiesa piedalās pierādījumu avotu apzināšanā, pierādījumu meklēšanā un savākšanā, proti, lietas izmeklēšanā. Autoru ieskatā pirmās un apelācijas instances tiesas funkcijas nedaudz līdzinās izmeklēšanas iestādes funkcijām pirmstiesas kriminālprocesā, kuru īstenošanā arī dominē inkvizīcijas princips.

Administratīvā procesa likuma 103. panta otrā daļa paredz, ka tiesa administratīvajā procesā, pildot savus pienākumus, pati (*ex officio*) objektīvi noskaidro lietas apstākļus un dod tiem juridisku vērtējumu, izskatot lietu saprātīgā termiņā. Saskaņā ar Administratīvā procesa likuma 107. panta ceturto daļu, lai prasījuma robežās noskaidrotu patiesos lietas apstākļus un panāktu tiesisku un taisnīgu lietas izskatīšanu, tiesa dod administratīvā procesa dalībniekiem norādījumus un ieteikumus, kā arī savāc pierādījumus pēc savas iniciatīvas (objektīvās izmeklēšanas princips).

Objektīvās izmeklēšanas principa īstenošanas sākumu un ietekmi uz pierādīšanas pienākumu raksturo Administratīvā procesa likuma 150. panta trešā un ceturta daļa. Saskaņā ar šī panta trešo daļu, pieteicējam atbilstoši savām iespējām jāpiedalās pierādījumu savākšanā. Bet minētā panta ceturtajā daļā noteikts, ja administratīvā procesa dalībnieku iesniegtie pierādījumi nav pietiekami, tiesa savāc tos pēc savas iniciatīvas.

No iepriekšminētā izriet, ka administratīvajā procesā pierādīšanas pienākums pamatā uzlikts iestādei, bet pierādījumu savākšanā (nevis tieši pierādīšanā vai tiesas pārliecināšanā) jāpiedalās arī pieteicējam. Ja lietā esošie pierādījumi nav

pietiekami objektīvās patiesības noskaidrošanā, tiesa pēc savas iniciatīvas tos savāc pati.

Aplūkojot vispārīgo pierādīšanas standartu, jeb pierādīšanas pienākuma robežu administratīvajā procesā, nepieciešams pareizi novērtēt pierādījumus kā pietiekamus. Administratīvā procesa likums tāpat kā Civilprocesa likums nesatur pierādījumu pietiekamības vadlīnijas, tomēr tas izriet no Administratīvā procesa likuma 154. panta regulējuma. Administratīvā procesa likuma 154. panta pirmā daļa paredz, ka tiesa novērtē pierādījumus pēc savas iekšējās pārliecības, kas pamatojas uz vispusīgi, pilnīgi un objektīvi pārbaudītiem pierādījumiem, kā arī vadoties no tiesiskās apziņas, kas balstīta uz loģikas likumiem, zinātnes atziņām un taisnības principiem. Panta otrajā daļā ietverts pierādījumu vienāda spēka princips: "Nekādiem pierādījumiem nav iepriekš noteikta spēka, kas saistītu tiesu". Saskaņā ar minētā panta trešo daļu, tiesa spriedumā norāda, kādēļ tā vienam pierādījumam devusi priekšroku salīdzinājumā ar citu pierādījumu un atzinusi vienu faktu par pierādītu, bet citu – par nepierādītu.

Tiesību doktrīnā atzīts, ka ar pierādījumu pietiekamību jāsaprot iesniegtie pierādījumi, kas rada tiesai nešaubīgu pārliecību par faktiskā apstākļa esamību vai neesamību. Tādējādi pierādījumu pietiekamību nosaka nevis to skaits, forma, saturs vai citas pazīmes, bet gan tiesas pārliecība. Pierādījumi nav pietiekami, ja tie ir pretrunīgi, jo tādējādi tie nevar radīt pareizu, objektīvajai realitātei atbilstošu priekšstatu par faktiskajiem apstākļiem. Pierādījumi nav pietiekami arī tad, ja faktisko apstākļu pierādīšanai nav izvēlēti likumā noteiktie pierādīšanas līdzekļi¹³.

No minētā pirmšķietami secināms, ka vispārīgi administratīvajā procesā, atšķirībā no civilprocesa, iestādei administratīvā akta, faktiskās rīcības un citu tās darbības pamatošanai nepietiek tikai ar pierādījumu pārsvaru pār pieteicēja pierādījumiem vai prezumpcijām, nepieciešami skaidri un pārliecinoši pierādījumi (angļu val. *clear and convincing evidence*). Tomēr arī šis pierādīšanas standarts var nebūt pietiekams, it īpaši adresātam/pieteicējam vai trešajai personai nelabvēlīga administratīvā akta pamatošanai.

Administratīvā procesa tiesībās pierādīšanas standartu būtiski paaugstina publiskajā pārvaldē piemērojamais princips *in dubio pro civis* (šaubas par labu cilvēkam), kas ir radniecīgs principam *in dubio pro reo* (šaubas par labu apsūdzētajam), kurš savukārt izriet no kriminālprocesa pamatprincipa – nevainīguma prezumpcijas¹⁴. *In dubio pro civis* princips ir saistīts ar privātpersonas

tiesību ievērošanas principu un nozīmē, ka iestādei, lemjot par privātpersonai nelabvēlīga administratīvā akta izdošanu, un tiesai to kontrolējot, **pamatotu šaubu** gadījumā tās jātulko par labu indivīdam. Ar pamatotām šaubām *in dubio pro civis* principa kontekstā nav saprotamas, jebkuras šaubas, bet gan tās, kas ir vērstas uz lietas izlemšanai izšķirošiem aspektiem, un kuras lietas izskatīšanas gaitā, noskaidrojot un izvērtējot visus būtisko lietas faktiskos un tiesiskos apstākļus, nav iespējams novērst¹⁵.

No iepriekš minētā secināms, ka vispārīgi administratīvajā procesā iestādei uzliktais **pierādīšanas pienākums ir daudz augstāks nekā pusei civilprocesā**, proti pierādīšanas standarts ir **pamatotu šaubu** izslēgšana, par iestādes izdota administratīvā akta, faktiskās rīcības vai citas darbības tiesiskumu un tā pamatojuma atbilstību īstenībai. Iestādei pāri pamatotām šaubām ar pierādījumiem jārada tiesai pārliecība, ka tās darbība bijusi tiesiska un pamatota.

Līdzīgi kā civilprocesā, arī administratīvajā procesā noteiktu valsts pārvaldes darbības nozaru regulējošajās speciālajās tiesību normās var būt ietverti izņēmumi no vispārīgā pierādīšanas pienākuma un no tā izrietošā pierādīšanas standarta.

Administratīvo pārkāpumu procesā un kriminālprocesā pastāv visaugstākais pierādīšanas standarts – pāri saprātīgām šaubām (angļu val. *beyond reasonable doubt*).

Tiesu praksē kriminālprocesā par pierādīšanas pienākumu un pierādīšanas standartu pretrunas praktiski nepastāv. Administratīvo pārkāpumu procesa it īpaši tiesu praksē šis ir viens no visneviennozīmīgāk izprastajiem tiesību jautājumiem. Administratīvo pārkāpumu procesa tiesībās pierādīšanas standarts “pāri saprātīgām šaubām” aizgūts no šī procesa “lielā brāļa” – kriminālprocesa, jo abos šajos procesos viens no pamatprincipiem ir nevainīguma prezumpcijas princips.

Pierādīšanas standarta neviennozīmīgā izpratne administratīvo pārkāpumu procesā sākotnēji varētu būt radusies saistībā ar faktu, ka administratīvo pārkāpumu procesa un materiālās tiesības piedzīvo grandiozu transformāciju, ko izraisījuši Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumi lietā *Sergejs Zolotukhins pret Krieviju (Segrey Zolotukhin v. Russia* Nr. 14939/03), *Pfarmeiers pret Austriju (Pfarrmeier v. Austria* Nr. 16841/90), *Engels un Citi pret Nīderlandi (Engel and Others v. the Netherlands* Nr. 5100/71; 5101/71; 5102/71; 5354/72; 5370/72) u.c. Saskaņā ar minētajiem spriedumiem Eiropas Cilvēktiesību tiesa (turpmāk – ECT) administratīvo pārkāpumu pārliecinoši

atzīst par noziedzīgu nodarījumu ECTK izpratnē, bet administratīvo pārkāpumu lietas – par “maza-jām krimināllietām”, kurās nodrošināmi visi tie personas tiesību aizsardzības un pierādīšanas standarti, kādus Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija¹⁶ (turpmāk – ECTK) garantē kriminālprocesā. ECT nolēmumos paustajām atziņām pievienojas arī Satversmes tiesa spriedumos lietās Nr. 2001-17-0106, 2008-04-01, 2012-15-01, 2013-12-01 u.c. Tiesiskā regulējuma izpratnes neviennozīmīgums saistāms arī ar apstākli, ka administratīvo pārkāpumu process (lietvedība) līdz 14.06.2012. pieņemtajiem grozījumiem Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksā¹⁷ (turpmāk – LAPK) sākotnēji tika uztverts kā speciālais administratīvais process, ko izskatīja administratīvās tiesas, piemērojot Administratīvā procesa likuma normas papildus LAPK regulējumam un administratīvā procesa tiesību vispārējos principus, ieskaitot *in dubio pro civis* principu, nevis *in dubio pro reo*, kas ietverts nevainīguma prezumpcijas legāldefinīcijās.

Latvijas Republikas Satversmes¹⁸ 92. panta otrais teikums paredz, ka ikviens uzskatāms par nevainīgu, iekams viņa vaina nav atzīta saskaņā ar likumu.

Saskaņā ar ECTK 6. panta otro daļu ikviens, kas tiek apsūdzēts kriminālnoziegumā, tiek uzskatīts par nevainīgu, kamēr viņa vaina netiek **pierādīta saskaņā ar likumu**. Likuma “Par tiesu varu”¹⁹ (turpmāk – LPTV) 23. panta pirmajā daļā noteikts, ka nevienu nevar atzīt par vainīgu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, kamēr viņa vaina nav atzīta saskaņā ar likumu. LPTV 23. panta otrā daļa paredz, ka tiesājamajam nav jāpierāda savs nevainīgums. Saskaņā ar šī panta trešo daļu, **visas šaubas par tiesājamā vainu** tiesai jāvērtē par labu tiesājamajam. Kriminālprocesa likums²⁰ arī satur nevainīguma prezumpcijas principa vadlīnijas. Šī likuma 19. panta pirmajā daļā noteikts, ka neviena persona netiek uzskatīta par vainīgu, kamēr tās vaina noziedzīga nodarījuma izdarīšanā netiek konstatēta šajā likumā noteiktajā kārtībā. Kriminālprocesa likuma 19. panta otrā daļa paredz, ka personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību, nav jāpierāda savs nevainīgums. Kriminālprocesa likuma 19. panta trešajā daļā, līdzīgi LPTV 23. panta trešās daļas regulējumam, ietverts pierādīšanas standarta elements – **visas saprātīgās šaubas par vainu, kuras nav iespējams novērst**, jāvērtē par labu personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību. Kriminālprocesa likuma 124. panta piektajā daļā noteikts, ka pierādīšanas priekšmetā ietilpstošie apstākļi uzskatāmi par pierādītiem, ja

pierādīšanas gaitā **izslēgtas jebkādas saprātīgas šaubas** par to esamību vai neesamību. LAPK 243. panta otrajā daļā noteikts, ka **iestādē pierādīšanas pienākums** administratīvā pārkāpuma lietvedībā **ir institūcijai (amatpersonai)**, kura sauc personu pie administratīvās atbildības, **bet tiesā – iestādei**. Savukārt Kriminālprocesa likuma 126. panta otrajā daļā noteikts, ka **pierādīšanas pienākums pirmstiesas kriminālprocesā ir procesa virzītājam, bet tiesā – apsūdzības uzturētājam**.

Neskatoties uz faktu, ka kopš minētajiem LAPK grozījumiem pagājis salīdzinoši ilgs laiks, pat vispārējās jurisdikcijas tiesu praksē, kurām ar grozījumu spēkā stāšanos, nodota administratīvo pārkāpumu lietu izskatīšana, veidojas pretrunas par pierādīšanas standartu administratīvo pārkāpumu lietās. Iepriekšminēto pretrunu esamību administratīvo pārkāpumu lietās uzskatāmi raksturo divi salīdzinoši jauni vispārējās jurisdikcijas tiesu spriedumi. Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesa 30.06.2016. spriedumā lietā Nr. 130062316²¹, pamatoti atzīstot pie administratīvās atbildības saukto personu par nevainīgu, atsaucoties uz Administratīvās apgabaltiesas 29.04.2009. spriedumu lietā Nr. P129022608 pausto atziņu norāda: “[...] ka lietās, kurās tiek lemts par personas sodīšanu, tiek piemērots princips, ka **pamatotas šaubas** tiek tulkotas par labu personai, kuru sauc pie likumā noteiktās atbildības un soda (*in dubio pro civis*).” Tātad tiesa, atsaucoties uz Administratīvās apgabaltiesas spriedumu, kas pieņemts laikā pirms administratīvo pārkāpumu procesa tiesību reformas pirmā etapa un LAPK 14.06.2012. grozījumiem, būtībā piemērojusi zemāku pierādīšanas standartu (pamatotas šaubas), salīdzinot ar nevainīguma prezumpcijas elementu – pāri saprātīgām šaubām un principu *in dubio pro civis*, principa *in dubio pro reo* vietā.

Kurzemes apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 13.06.2016. spriedumā lietā Nr. 120008116²² atzinusi sekojošo: “Satversmes tiesa ir atzinusi, ka administratīvo pārkāpumu lietas ir pielīdzināmas krimināllietām (sk. Satversmes tiesas 2002. gada 20. jūnija spriedumu lietā Nr. 2001-17-0106). Līdz ar to, izlemjot jautājumu par pārkāpēja vainu, **jāievēro nevainīguma prezumpcija** – nevienu nevar atzīt par vainīgu administratīvā pārkāpuma izdarīšanā un sodīt, **kamēr viņa vaina nav pierādīta** likumā noteiktajā kārtībā, kā arī **visas šaubas par vainu**, kuras nav iespējams novērst, jāvērtē par labu indivīdam (pārkāpējam)”. Tiesa šajā spriedumā piemērojusi gan pierādīšanas standartu – pāri visām (saprātīgām) šaubām un *in dubio pro reo* principu,

gan nevainīguma prezumpcijas principu, no kura izriet iepriekšminētie.

Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 30.06.2016. spriedumā atsauce uz *in dubio pro civis* konkrētajā lietā neko nemaina, jo tiesa objektīvi novērtēja pierādījumus un nevainīga persona netika atzīta par vainīgu. Tomēr praksē pastāv būtiska atšķirība starp *in dubio pro civis* un (ar kaut ko) pamatotām šaubām, un *in dubio pro reo* ar tikai saprātīgām šaubām (piemēram, savstarpēji pretrunīgu vai nepietiekamu pierādījumu gadījumā). Pierādīšanas standarta nepareiza samazināšana no “pāri saprātīgām šaubām” uz “pamatotām šaubām” administratīvo pārkāpumu procesā var izraisīt lietas nepareizu izlemšanu un nevainīgas personas atzīšanu par vainīgu.

Pretrunas saistībā ar tiesu prakses atziņām, kā tas nereti notiek, izšķir ECT. Proti, ECT konsekvēnti visos krimināltiesiskos un kvazi-krimināltiesiskos jautājumos norāda uz pierādīšanas standartu **pāri jebkādam saprātīgām šaubām**. ECT praksē dažreiz pat vērojama šī standarta paugstināšana līdz **jebkādam šaubām**, izslēdzot jēdzienu “saprātīgām”.

ECT spriedumā lietā Gīrings pret Nīderlandi²³ (*Geerings v. the Netherlands* Nr. 30810/03) 47. paragrāfā norāda: “Ja tas nav konstatēts **pāri saprātīgām šaubām, ka iesaistītā persona tiešām ir izdarījusi noziegumu**, un nevar tikt noteikts kā fakts, ka jebkādas priekšrocības, nelegālas vai citādi, tika patiesībā iegūtas, šāda metode var tikai būt balstīta uz vainīguma prezumpciju. Tas ļoti apšaubāmi (angļu val. *hardly*) var būt uzskatāms par savienojamu ar [ECTK] 6. panta otro daļu”.

Lietā O’Halorans un Francis pret Apvienoto Karalisti²⁴ (*O’Halloran and Francis v. the United Kingdom* Nr. 15809/02 un 25624/02) sprieduma 60. paragrāfā ECT nepārprotami norāda uz apsūdzības pierādīšanas pienākumu: “Apsūdzībai ir jāpierāda pārkāpums **pāri saprātīgām šaubām** parastā procesā, ieskaitot aizsardzību pret neuzticamu pierādījumu izmantošanu un tādu pierādījumu izmantošanu, kas iegūti ar apspiešanu vai citiem nepiemērotiem līdzekļiem [...]”.

ECT spriedumā lietā Barbera, Messegue un Jabardo pret Spāniju²⁵ (*Barberà, Messegue and Jabardo v. Spain* Nr. 10590/83) atzinusi, ka: “Nevainīguma prezumpcijas princips pieprasa, *inter alia* (cita starpā), lai, izpildot savus pienākumus, tiesas dalībnieki (angļu val. *members of a court*) nesāktu ar iepriekšpieņemtu ideju, ka apsūdzētais ir izdarījis inkriminēto pārkāpumu; pierādīšanas pienākums ir apsūdzībai, un **jebkādam šaubām jānodod labumu apsūdzētajam** [...]”.

Nobeigumā izdarot secinājumus par pierādīšanas pienākumu gan administratīvo pārkāpumu procesā, gan kriminālprocesā, norādāms, autoru ieskatā, interesants spriedums, kurā **Administratīvā rajona tiesa** atzinusi par pieļaujamu Kriminālprocesa likuma normu piemērošanu pēc analogijas administratīvo pārkāpumu lietās.

Administratīvā rajona tiesa 23.01.2013. spriedumā lietā Nr. 142283512²⁶ norāda sekojošo: "Tātad amatpersonu rīcībai, noskaidrojot lietas apstākļus un tos fiksējot dokumentos, savācot citus pierādījumus, ir izvirzāmas augstas prasības. Ja administratīvā pārkāpuma lietā esošie pierādījumi nav pilnīgi un objektīvi, tajos nav savlaicīgi un vispusīgi fiksēti pārkāpuma apstākļi, tie nevar kalpot par pamatu personas saukšanai pie administratīvās atbildības. Ir jāņem vērā, ka administratīvā pārkāpuma lietas pēc savas būtības un soda rakstura atbilstoši Eiropas Cilvēktiesību tiesas atziņām ir vērtējamas kā „mazās krimināllietas” (sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2009. gada 10. februāra spriedumu lietā *Sergey Zolotukhin v. Russia*; sk. arī Satversmes tiesas 2002. gada 20. jūnija sprieduma lietā Nr.2001-17-0106, 6.1.apakšpunktu). **Līdz ar to, pierādīšanas standartam administratīvā pārkāpuma lietā ir jābūt augstam un pielīdzinātam kriminālprocesa vispārējiem principiem un pierādīšanas noteikumiem.** Tādējādi secināms, ka administratīvo pārkāpumu lietās **ir jāievēro Kriminālprocesa likuma 19. pantā nostiprinātais nevainīguma prezumpcijas princips**, kurš cita starpā noteic, ka **visas saprātīgās šaubas par vainu**, kuras nav iespējams novērst, jāvērtē par labu personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību. Izvērtējot pierādījumus administratīvo pārkāpumu lietās, **ir izmantojami arī Kriminālprocesa likuma 9. nodaļā paredzētie noteikumi daļā par pierādīšanu.** Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 124.panta piektās daļas noteikumiem pierādīšanas priekšmetā ietilpstošie apstākļi uzskatāmi par pierādītiem, **ja pierādīšanas gaitā izslēgtas jebkādas saprātīgas šaubas par to esamību vai neesamību.** Tātad pamats secinājuma izdarīšanai par personas vainīgumu **var būt tikai tieši un nepašaubāmi pierādījumi par personas izdarītām prettiesiskām darbībām un arī personas subjektīvo attieksmi pret šo darbību kaitīgumu**".

No minētā izriet, ka krimināllietās un administratīvo pārkāpumu lietās kā "mazajās krimināllietās" pierādīšanas standarts ir visaugstākais. Proti, procesa virzītājam pirmstiesas procesā

un apsūdzības uzturētājam tiesā (izmeklētājam un prokuroram kriminālprocesā, iestādei administratīvo pārkāpumu procesā) ir jāpierāda **pāri visām (un jebkādam) saprātīgām šaubām** (angļu val. *beyond reasonable doubt*), ka apsūdzētais (vai persona, kuru sauc pie administratīvās atbildības) ir vainīgs viņam inkriminētajā noziedzīgā nodarījumā vai administratīvā pārkāpumā. Administratīvo pārkāpumu lietās ar **tikai pamatotu šaubu novēršanu netiek izpildīts tas pierādīšanas pienākums, kuru likumdevējs uzlicis iestādei.** Autori šī pienākuma izpildi var ilustrēt ar termometru, kura stabiņš ir attiecināmu, pieļaujamu, ticamu un pietiekamu pierādījumu kopums, un rādījuma atzīme 100°C ilustrē vainīguma pierādīšanu pāri visām saprātīgām šaubām. "Pierādīšanas standarta termometra" 99°C atzīmes sasniegšana, joprojām nozīmē, ka nav pilnībā pierādīts kāds no personai inkriminētā noziedzīga nodarījuma vai administratīvā pārkāpuma sastāva elementiem, tātad pastāv saprātīgas šaubas par personas vainīgumu, un cēloņsakarīgi persona nav atzīstama par vainīgu.

Attiecībā uz fakta legālajām prezumpcijām, tiesībzinātniece Irēna Ņesterova, vērtējot prezumpciju atspēkošanas pienākumu, vērs uzmanību uz ārvalstu tiesību doktrīnā norādīto, ka personas vaina ir jāpierāda atbilstoši pierādīšanas standartam "saprātīgu šaubu izslēgšana", bet gadījumā, ja pierādīšanas pienākums tiek pārņemts uz personu, pierādīšanas standarts ir "varbūtības līdzsvars" jeb "iespējamības līdzsvars" (*balance of probabilities* – angļu v.) vai "varbūtības pārsvars" (*preponderance of probabilities* – angļu val.). Latvijas tiesību zinātniece K. Strada-Rozenberga norāda, ka šāds dalījums ir pamatots, izvēloties lietot jēdzienu "iespējamības pārsvars"²⁷. Autori pievienojas iepriekšminētajām tiesībzinātnieku atziņām.

Secinājumi

Rezumējot jānorāda, ka, salīdzinot izskatītos elementus, secināms, ka visos procesuālajos virzienos attiecībā uz pierādīšanas standarta saturisko daļu viennozīmīgi ir saskatāmi līdzīgi elementi un raksta autoru ieskatā nav pieļaujama situācija, kad šos līdzīgos elementus definē vai interpretē atšķirīgi. Šajā ziņā jāievēro konsekvence un līdzīgums. Tomēr, praksē ir iespējama situācija, kad pierādīšanas standarta saturiskās puses (daļas) robežu izpratne var atšķirties un patiesībā arī ir atšķirīga katrā procesuālajā virzienā. Šāda atšķirība attaisnojama ar pierādīšanas mērķa īpatnībām katrā no procesiem.

Atsauces

- ¹ Burdens of Proof. Fleming James Jr. Yale Law School Legal Scholarship Repository. 1961.
- ² Bērziņš M. Objektīvās izmeklēšanas princips Administratīvā procesa likumā. Likums un tiesības, 2003., Nr. 6 (46), 179. lpp.
- ³ Civilprocesa likums. Latvijas Republikas likums. 1998. gada 14. oktobris, spēkā no 01.03.1999. Latvijas Vēstnesis Nr. 326/330, ar grozījumiem līdz 01.04.2017.
- ⁴ Heintzmann. Zivilprozeßrecht I, Heidelberg, 1985. S. 112.
- ⁵ Ose D. Pierādījumi un pierādīšana civilprocesā. Promocijas darbs. Rīga, 2013. Pieejams: <http://dspace.lu.lv/>
- ⁶ Munday R. Evidence. Third Edition. Oxford University Press, 2005. P. 68.
- ⁷ Jurkeviča T. Elektroniskie pierādījumi civilprocesā. Promocijas darbs. Rīga, 2015. Pieejams: http://www.turiba.lv/f/Tatjana_Jurkevia_promocijas_darbs.pdf
- ⁸ Baumbach A., Lauterbach W., Albers J., Hartmann P. Kommentar zur ZPO. 65 Auflage. Munchen, 2007. S. 284.
- ⁹ Administratīvā procesa likums. Latvijas Republikas likums. 2001. gada 25. oktobris, spēkā no 01.02.2004. Latvijas Vēstnesis Nr. 164, ar grozījumiem līdz 01.03.2017.
- ¹⁰ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Vispārīgais ziņojums: Objektīvās izmeklēšanas princips - interpretācija un piemērošana. 2005., 5. lpp.
- ¹¹ Administratīvais process tiesā. Autoru kolektīvs. Dr.iur. J. Briedes vispārīgā zinātniskā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2008., 226. lpp.
- ¹² Turpat.
- ¹³ Administratīvais process tiesā. Autoru kolektīvs. Dr.iur. J. Briedes vispārīgā zinātniskā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2008., 310. lpp.
- ¹⁴ Administratīvā procesa likuma komentāri. A un B daļa. Sagatavojis autoru kolektīvs. Dr.iur. J. Briedes zinātniskajā redakcijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2013., 121. lpp.
- ¹⁵ Turpat.
- ¹⁶ Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. Starptautiska konvencija. 1950. gada 4. novembris, Latvijā spēkā no 27.06.1997. Latvijas Vēstnesis Nr. 143/144.
- ¹⁷ Grozījumi Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksā. Latvijas Republikas likums. 2012. gada 14. jūnijs, spēkā no 01.07.2012. Latvijas Vēstnesis Nr. 100.
- ¹⁸ Latvijas Republikas Satversme. Latvijas Republikas likums. 1922. gada 15. februāris, spēkā no 07.11.1922. Latvijas Vēstnesis Nr. 43, ar grozījumiem līdz 14.06.2016.
- ¹⁹ Par tiesu varu. Latvijas Republikas likums. 1992. gada 15. decembris, spēkā no 01.01.1993. Ziņotājs Nr. 1/2, ar grozījumiem līdz 01.08.2015.
- ²⁰ Kriminālprocesa likums. Latvijas Republikas likums. 2005. gada 21. aprīlis, spēkā no 01.10.2005. Latvijas Vēstnesis Nr. 74, ar grozījumiem līdz 26.04.2017.
- ²¹ Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 30.06.2016. spriedums lietā Nr. 130062316.
- ²² Kurzemes apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 13.06.2016. spriedums lietā Nr. 120008116.
- ²³ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 01.03.2007. spriedums lietā Geerings v. the Netherlands Nr. 30810/03.
- ²⁴ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 29.06.2007. spriedums lietā O'Halloran and Francis v. the United Kingdom Nr. 15809/02 un 25624/02.
- ²⁵ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 06.12.1988. spriedums lietā Barberà, Messegué and Jabardo v. Spain Nr. 10590/83.
- ²⁶ Administratīvās rajona tiesas 23.01.2013. spriedums lietā Nr. 142283512.
- ²⁷ Nesterova I. Tiesības sevi neapsūdzēt kriminālprocesā. Promocijas darbs. Rīga, 2013. Pieejams: <https://dspace.lu.lv>

Abstract

Topicality of a subject-matter “Burden of proof: Procedural understanding of standard of proof” is based on ambiguous understanding of the standard of proof in legal practice, that is, of the moment when a fact is considered to be proven or unproven.

Goal of an article is to research legal regulation of burden of proof in civil procedure, administrative

procedure, administrative offence procedure and criminal procedure law and to determine standard of proof within each of these procedures.

Burden of proof, or duty to prove claimed fact, is an essential element of any evidentiary proceedings. Determination of standard of proof is ambiguously understood issue in legal theory and especially in legal practice. Ambiguous understanding of standard of proof in legal practice may cause determination of unproven facts as proven or vice versa, or even lead to finding innocent persons as guilty. Authors, by researching burden of proof in mentioned proceedings, provides an explanation on legal aspects of its standards.

Аннотация

Актуальность предмета исследования данной статьи обосновывается противоречивым представлением о стандарте доказывания в правоприменительной практике, а именно о том, в какой момент заявленный факт может считаться доказанным или недоказанным.

Целью статьи является исследование правового регулирования, анализ правового регулирования обязанности доказывания в гражданском, административном, уголовном процессах, а также в процессе по административным правонарушениям в аспекте выяснения стандарта доказывания в каждом из них.

Обязанность доказывания, или обязанность доказать утверждаемый факт, является существенным элементом каждого судебного доказательственного процесса. Определение стандарта доказывания является неоднозначно воспринимаемым вопросом как в теории права, так и в правоприменительной практике. Разные представления о стандарте доказывания могут привести в правоприменительной области к ситуации, в которой недоказанные факты будут признаны доказанными или наоборот, и даже к ситуации, в которой невиновное лицо будет признано виновным. Авторы статьи, исследуя обязанность доказывания в аспекте стандарта доказывания, представляют разъяснения основных правовых аспектов последнего.